

УДК 351.84

І.М. Долянська
кандидат юридичних наук, доцент,
Університет економіки та права «КРОК»
В.В. Атаманчук
здобувач вищої освіти ступеня «магістр»,
Університет економіки та права «КРОК»

Нормативно-правове регулювання адміністративно-правового захисту безпритульних дітей

Статтю присвячено дослідженню нормативно-правового регулювання адміністративно-правового захисту безпритульних дітей в Україні. Містить змістовний аналіз чинного вітчизняного законодавства в цій сфері, досліджуються проблемні питання правового регулювання адміністративно-правового захисту безпритульних дітей. Визначено проблеми та напрями вдосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, адміністративно-правовий захист, безпритульні діти, законодавство.

И.Н. Доляновская
кандидат юридических наук, доцент,
Университет экономики и права «КРОК»
В.В. Атаманчук
соискатель высшего образования степени «магистр»,
Университет экономики и права «КРОК»

Нормативно-правовое регулирование административно-правовой защиты беспризорных детей

Статья посвящена исследованию нормативно-правового регулирования административно-правовой защиты беспризорных детей в Украине. Предлагается содержательный анализ действующего отечественного законодательства в этой сфере, исследуются проблемные вопросы правового регулирования административно-правовой защиты беспризорных детей. Определены проблемы и направления совершенствования законодательства в исследуемой сфере.

Ключевые слова: нормативно-правовое регулирование, административно-правовая защита, беспризорные дети, законодательство.

I. Dolyanovska

*Ph.D. in Law, Associate Professor
University of Economics and Law «KROK»*

V. Atamanchuk

*Post-graduate student,
«KROK» University*

Regulatory and legal regulation of administrative and legal protection of homeless children

The article is devoted to the study of regulatory legal regulation of administrative and legal protection of homeless children in Ukraine. A meaningful analysis of current domestic legislation in this area is given, problematic issues of legal regulation of administrative and legal protection of homeless children are researched. The problems and directions of legislation improvement in the investigated sphere are determined.

Key words: *legal regulation, administrative-legal protection, homeless children, legislation.*

Постановка проблеми

На конституційному рівні безпритульним дітям гарантовано право на всебічний захист з боку держави, що супроводжується демократичними змінами та процесами, які постійно відбуваються у соціумі. Зокрема, на державному рівні проголошено цінність окремої особистості загалом та її життя зокрема. Однак, аналіз існуючих нормативно-правових актів і практики їх реалізації свідчить про те, що на сьогодні існуюча правова база є недостатньо ефективною та потребує удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогоднішній день науковцями не приділяється значна увага нормативно-правовому регулюванню адміністративно-правового захисту безпритульних дітей. Хоча окремі з них частково торкалися даної теми, зокрема, серед них слід зазначити: О. О. Мордань – досліджувала питання, присвячені нормативно-правовому забезпеченню соціального захисту позиротілих дітей; Л. О. Кожура – окрему увагу приділяла адміністративно-правовому захисту бездомних осіб і безпритульних дітей; А. В. Пшенична – адміністративно-

правовому забезпеченню прав дітей в умовах проведення антитерористичної операції в Україні.

Тому дане питання потребує подальшого теоретико-правового розвитку та удосконалення.

Формулювання цілей статті

Мета статті – проаналізувати основні нормативно-правові акти, що стосуються адміністративно-правового захисту безпритульних дітей в Україні, та визначити напрями вдосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження

Низка норм, що регулюють захист прав безпритульних дітей, закріплена Конституцією України. Категорію статей, які забезпечують адміністративно-правовий захист, формують частина 3 статті 51 «Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою» та частина 3 статті 52 «Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу» [1].

Зокрема, Сімейним кодексом України (далі – СКУ) [2] закріплено норми, що стосуються влаштування дітей-сиріт і дітей,

позбавлених батьківського піклування (безпритульні діти належать до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування). Регламентуються питання: усиновлення; опіки та піклування над вказаними верствами дітей; патронату іншими людьми над цими ж дітьми за плату; прийомної сім'ї; функціонування дитячого будинку сімейного типу, що забезпечує сімейним вихованням та спільним проживанням не менш як п'ятеро дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Зокрема, О. О. Мордань вважає, що до проблемних питань, які не знайшли відображення у СКУ, можна віднести неврегульованість питань щодо сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах [3].

Основоположним законом нашої держави у сфері адміністративно-правового захисту безпритульних дітей є Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». Відповідно до статті 11 Закону [4], щоб запобігти дитячій безпритульності, держава забезпечує дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам з їх числа, які до передачі під опіку чи піклування, влаштування у дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, призову на строкову військову службу в Збройні Сили України, взяття під варту або засудження до арешту, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк, мали впорядковане житло, що зберігалось за ними, невідкладне вселення їх у ці приміщення і повернення їм майна, яке вони мали перед переданими вище діями.

Виключне значення у системі правового захисту прав дитини відіграє Закон України «Про охорону дитинства». Завданням цього нормативно-правового акта є «розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини

в нашій державі» [5]. Унікальність закону полягає у тому, що ним чітко визначається система заходів щодо охорони дитинства.

Вищезазначений нормативний акт визначає поняття безпритульних дітей аналогічно до Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». Нормативний акт перелічує систему заходів щодо охорони дитинства, визначає коло прав та свобод дитини; врегульовує відносини між дитиною, сім'єю і суспільством; містить положення щодо дітей у несприятливих умовах та екстремальних ситуаціях. До недоліків вищезазначених законів можна віднести визначення поняття «безпритульні діти», що, на думку автора, потребує детальнішої конкретизації, оскільки діти, покинуті батьками, не завжди є безпритульними, адже вони можуть перебувати на утриманні інших осіб, які замінюють батьків.

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [6] визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, на які покладається здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед осіб, що не досягли вісімнадцятирічного віку.

Відповідно до цього Закону, в Україні утворені та функціонують спеціальні органи, служби, установи й заклади у справах дітей, які забезпечують права дітей (у тому числі безпритульних) на освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки.

Однак, як слушно зазначає Л. О. Кожура, захист прав цієї категорії дітей гальмується через відсутність чіткої координації у роботі відповідних служб. Служба у справах дітей – основний орган, на який покладено захист їх прав [7, с. 103]

Згідно із Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [6], Типового положення про притулок для дітей служби у справах дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 № 565 [8], Типового положення про центр соціально-психологічної реа-

білітації дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 28 січня 2004 № 87 [9], притулки для дітей та центри соціально-психологічної реабілітації дітей є закладами соціального захисту, в яких безпритульним дітям надається комплексна соціальна, психологічна, педагогічна, медична, правова та інші види допомоги.

Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [10] визначає правові, організаційні, соціальні засади й гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа. Закон урегулює: порядок розробки і виконання цільових програм з охорони та соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування; роботу органів опіки і піклування; оздоровлення, працевлаштування та соціально-трудова реабілітацію цієї незахищеної категорії дітей; права й обов'язки батьків-вихователів; забезпечення безпритульних дітей житлом.

Аналізуючи законодавство у сфері адміністративно-правового захисту безпритульних дітей, неможливо оминати питання їх житлового забезпечення. Житловий кодекс Української РСР гарантував позачергове надання житлових приміщень дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, після завершення терміну перебування у сім'ї опікуна чи піклувальника, прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу, закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також особам з їх числа у разі відсутності житла або неможливості повернення займаного раніше жилого приміщення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [11].

Стаття 33 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [10] зазначає, що діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, у разі відсутності в таких дітей житла, мають право зараховуватися

на квартирний облік та соціальний квартирний облік за місцем їх походження або проживання. Після досягнення 18 років такі діти, а також особи з їх числа, протягом місяця забезпечуються соціальним житлом до надання їм благоустроєного жилого приміщення для постійного проживання.

Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії» [12] Україна зобов'язується забезпечувати кожному реалізацію права на житло, закріплене у статті 31 Хартії, шляхом створенням доступу до житла відповідного рівня; профілактикою бездомності та її поступовою ліквідацією, п. 3 даної статті Хартії, в якому закріплюється обов'язок державам встановлювати такі ціни на житло, щоб воно стало доступним для малозабезпечених осіб, прийнятий Україною досі не був.

Органи опіки та піклування, направляючи дітей, позбавлених батьківського піклування, до прийомних родин або в інші, передбачені законодавством заклади, не вживають належних заходів для збереження їх житла. Досягнувши вісімнадцятирічного віку, такі діти не мають куди повернутися, і збільшується вже не кількість безпритульних дітей, а бездомних осіб.

Задля створення необхідних умов для забезпечення та реалізації прав і свобод безпритульних дітей запроваджується їх облік. Ведення обліку цієї вразливої категорії населення – найперший та найнеобхідніший крок для того, щоб безпритульні діти змогли користуватися послугами, отримувати інші види соціального захисту з боку держави й інших суб'єктів.

На законодавчому рівні система обліку та реєстрації закріплюється Законом України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» [4]. Облік безпритульних дітей здійснюється відповідно до Порядку ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, затвердженому Наказом Міністерства соціальної політики України від 20 січня 2014 р. № 27 [13]. Служби у справах дітей ведуть облік дітей, які перебувають у

складних життєвих обставинах, зокрема безпритульних. Підставою, закріпленою в п. 2. Порядку, для взяття дитини на облік є систематичне самовільне залишення нею свого постійного місця проживання. У переліку випадків, у разі настання яких дитина береться на облік, не враховані обставини, коли дитина позбавлена батьківської опіки: немає ні батьків, ні осіб, що їх замінюють, і з низки причин опинилася на вулиці.

Одним з ефективних способів подолання явища дитячої безпритульності є інститут усиновлення. Так, Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 року № 905 «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» зазначає, що усиновлення дітей є пріоритетною формою влаштування безпритульних дітей і регламентує порядок цієї процедури [14].

За офіційними даними Міністерства соціальної політики, у 2015 році кількість усиновлених громадянами України дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, налічує 1489 дітей та 51 дитина усиновлена іноземними громадянами; за 2016 рік громадянами України усиновлено 1490 дітей, іноземними громадянами – 17; за 2017 рік усиновлено 1518 дітей громадянами України, а іноземними – 13. Однак, зазначені дані в порівнянні з попередніми роками істотно знизилися, причини багатоаспектні, починаючи від економічної та політичної ситуації, що склалася в країні, закінчуючи проблематичною процедурою усиновлення.

Не менш ефективним способом подолання дитячої безпритульності є встановлення патронату над дитиною. Патронат над дитиною – це комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини в сім'ї патронатного вихователя. Метою цієї послуги є забезпечення права на виховання в сімейному середовищі дитини, яка через складні життєві обставини не може проживати разом зі своїми біологічними батьками або іншими законними представниками,

надання комплексу послуг у відповідності до найкращих інтересів дитини в період подолання її сім'єю таких обставин або пошук найбільш оптимальної форми влаштування дитини. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» [15] визначається порядок створення та організації діяльності патронатної сім'ї, порядок оплати послуг щодо здійснення патронату над дитиною й виплати соціальної допомоги на дитину, влаштовану до такої сім'ї. Вся робота в цьому напрямі проводиться у тісній співпраці з громадськими організаціями. Серед них, зокрема, Міжнародна благодійна організація «Партнерство «Кожній дитині», якою за фінансової підтримки Всесвітнього дитячого фонду практично запроваджено сімейний патронат і створено перші в Україні патронатні сім'ї.

5 квітня 2017 року було видано Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» до 2021 року» [16]. Прийняття цього документу було здійснено в рамках реалізації Конвенції ООН про права дитини, а також імплементації європейських стандартів і підходів до забезпечення прав дітей, розбудови ефективної системи захисту прав та інтересів дитини на рівні територіальної громади в умовах децентралізації, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародного рівня.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» [17] передбачено створення належних умов для виховання безпритульних дітей у сімейному оточенні.

Дитячим будинком сімейного типу є окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, що беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківсько-

го піклування. Вихованці перебувають у такому закладі до досягнення 18-річного віку, а у разі продовження навчання у професійно-технічному, вищому навчальному закладі I-IV рівня акредитації – до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів [17].

Неможливо не погодитися з думкою А. В. Пшеничної, що впродовж останніх років Україна здійснила низку заходів задля покращення забезпечення прав дітей шляхом приведення системи національного законодавства щодо адміністративно-правового забезпечення прав дітей до вимог міжнародних стандартів. Проте, впродовж останніх двох років в Україні відбулися події, які суттєво вплинули на забезпечення прав значної частини населення України, в тому числі й дітей. Починаючи з 2014 року, після анексії Автономної Республіки Крим та розв'язання конфлікту в Донецькій та Луганській областях в Україні була розпочата антитерористична операція (далі – АТО). За час проведення АТО в Донецькій і Луганській областях загинуло від 68 до 199 дітей, поранено – від 186 до 500. Узагалі, за даними дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), від дворічного конфлікту на сході України постраждало близько 580 тис. дітей [18, с. 1].

У системі адміністративно-правового захисту дитинства головним нормативним актом є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). За аналогією з кримінальним законодавством, КУпАП включає в себе перелік конкретних діянь, що визнаються державою адміністративними проступками, та встановлює міру відповідальності за їх вчинення. У положеннях кодексу міститься чимало норм, в яких закріплено правопорушення у сфері дитинства.

Адміністративно-правова охорона інтересів дитини проявляється у статті 184 КУпАП. Відповідно до її положень, ухилення батьків або осіб, що їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей тягне за собою попе-

редження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [19].

Окремий нормативний вираз має насильство в сім'ї, покарання стягнення за вчинення якого забезпечується як нормами КУпАП, так і окремими законодавчими актами. У вигляді правопорушення насильство в сім'ї регулюється статтею 173-2 вказаного кодексу [19].

Неможливо не зазначити зміни у законодавстві: доповнення статті 173 КУпАП статтею 173-4 із визначенням поняття «булінг». Вона визначає «булінг» як «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого».

Штраф за булінг – 850-1700 грн або громадські роботи на 20-40 годин. Якщо цькувала група осіб або ж повторно протягом року, то штраф складатиме 1700-3400 грн або ж громадські роботи на строк 40-60 годин.

Якщо порушники – підлітки віком від 14 до 16 років, передбачено такі самі санкції, але їх накладатимуть на батьків чи опікунів.

Окрім того, передбачено штраф для керівника закладу освіти, якщо він не повідомить до Нацполіції про факти булінгу. Санкція передбачає штраф 850-1700 грн або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до 20% заробітку.

У свою чергу, на законодавчому рівні існує ще один спеціальний акт – Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [20]. На відміну від Кодексу України про адміністративні правопорушення, вказаний офіційний документ визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації

державної політики у сфері запобігання й протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства, в тому числі неповнолітніх і малолітніх осіб.

Положення останнього суттєво доповнюють норми КУпАП. Подібна дворівнева система регулювання насильства в сім'ї дозволяє не тільки притягувати до відповідальності суб'єктів за фактом вчинення ними представленою протиправного діяння, а й створювати умови, за якими такі порушення будуть неможливі в майбутньому, що зумовить зниження кількості безпритульних дітей.

У системі кримінального захисту дитинства головним нормативним актом є Кримінальний кодекс України [5]. Значну суспільну небезпеку становить залучення дорослими неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність (стаття 304 Кримінального кодексу України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність»).

Окрім відповідальності за неналежне виховання дітей, Кримінальний кодекс України містить статті, які також передбачають відповідальність батьків та осіб, що їх замінюють, за різні види злочинів проти дітей: стаття 150 «Експлуатація дітей», стаття 150-1 «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом», стаття 155 «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості», стаття 156 «Розбещення неповнолітніх», стаття 164 «Ухилення від сплати аліментів на

утримання дітей», стаття 167 «Зловживання опікунськими правами», стаття 304 «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність», стаття 166 «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування».

Висновки

Зазначений перелік нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання адміністративно-правового захисту безпритульних дітей, не є вичерпним, існує низка інших нормативно-правових актів, які забезпечують захист безпритульних дітей. Багато положень чинного законодавства мають декларативний характер, а ефективність механізмів реалізації правових норм на практиці є досить слабкою. Чинне законодавство України потребує доопрацювання щодо конкретизації поняття «безпритульні діти», юридичне визначення якої на сьогодні розкрито не у повному обсязі та потребує конкретизації. Потребує вдосконалення українське законодавство у сфері міжнародного усунування дітей і впровадження послуги з альтернативного догляду - патронату над дитиною. Крім того, існують серйозні прогалини законодавства в сфері житлового забезпечення безпритульних дітей. Ураховуючи той факт, що ставлення держави до проблем дітей, особливо до проблем дитячої безпритульності, є показником розвитку суспільства, тому основою державної політики щодо захисту таких дітей є створення дієвої нормативної правової бази щодо захисту їх прав і гарантій.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III // Офіційний вісник України. – 2002. – №7. – Ст. 273.
3. Мордань О. О. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту посиротілих дітей: проблеми та напрями вдосконалення / О. О. Мордань. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12MOOPNV.pdf>.
4. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» від 02.06.2005 р. № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 354.
5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
6. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р. № 20/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – Ст. 35.

7. Кожура Л. О. Адміністративно-правовий захист бездомних осіб і безпритульних дітей: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л. О. Кожура; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2013. – 247 с.

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Типове положення про притулок для дітей служби у справах дітей» від 09.06.1997 р. № 565 // Офіційний вісник України. – 1997 р. – № 24. – Ст. 61.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей» від 28.01.2004 р. № 87 // Офіційний вісник України. – 2004 р. – № 4. – Ст. 168.

10. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 №2342-IV// Урядовий кур'єр. – 2005. – № 19.

11. Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – № 28. – Ст. 573.

12. Закон України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії» (переглянутої) від 14.09.2006 р. N 137-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №43. – Ст. 418.

13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року» від 30.05.2018 р. № 453 // Офіційний вісник України. – 2018. – № 453.

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 8 жовтня 2008 р. № 905 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 79. – Ст. 2660.

15. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» від 16.03.2017 р. № 148 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 26. – Ст. 739.

16. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року»: від 5 квітня 2017 р. № 230-р // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 70.

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» від 26 квітня 2002 р. № 564 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 18. – Ст. 925.

18. Пшенична А. В. Адміністративно-правове забезпечення прав дітей в умовах проведення антитерористичної операції в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / А. В. Пшенична; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. - Київ, 2015. – 21 с.

19. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної ради УРСР – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122 (поточна редакція від 23.11.2018 р.).

20. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 5. – Ст. 35.

21. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.